

Standardi i smjernice u visokom obrazovanju u Europskom prostoru

Jukić, Katarina

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:540818>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-01**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“

Katarina Jukić

Standardi i smjernice u visokom obrazovanju u Europskom prostoru

Završni rad

Pula, 2018.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“

Katarina Jukić

Standardi i smjernice u visokom obrazovanju u Europskom prostoru

Završni rad

JMBAG:0303049241, redoviti student

Studijski smjer: Ekonomija

Kolegij: Obrazovna politika

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Ekonomija

Znanstvena grana: Opća ekonomija

Mentor: prof. dr. sc. Marija Bušelić

Pula, studeni 2018.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Katarina Jukić, kandidat za prvostupnika ekonomije, smjera Ekonomija ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

STUDENT
Katarina Jukić

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Katarina Jukić dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „Perspektive znanstvenotehnološkog razvoja i njegov utjecaj na društvo“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama. Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 2018. godine

Potpis
Katarina Jukić

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	1
2. INSTITUCIONALIZACIJA OSIGURANJA KVALITETE U EUROPSKOM VISOKOOBRAZOVNOM SUSTAVU.....	3
3. ŠTO UTJEČE NA PROMJENE U AKADEMSKOJ PROFESIJI	4
3.1. Važnost znanja u modernom društvu	4
3.2. Mobilnost i internacionalizacija	5
3.3. Upravljanje u visokom obrazovanju	7
4. OBILJEŽJA JAVNOG VISOKOG OBRAZOVANJA U REPUBLICI HRVATSKOJ	11
4.1. Osnovne karakteristike i strategija razvoja visokog obrazovanja	11
4.2. Organizacija visokog obrazovanja	12
4.3. Zakonski okvir djelatnosti i financiranje visokog obrazovanja	12
4.3.1. Izvori financiranja visokog obrazovanja prema Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju	13
4.3.2. Izvori financiranja i prihodi visokog obrazovanja prema Zakonu o proračunu i proračunskim klasifikacijama.....	14
5. SUSTAVI OBRAZOVANJA U EUROPSKOM PROSTORU.....	15
5.1. Obrazovni sustav u Republici Hrvatskoj	16
5.2. Obrazovni sustav drugih Europskih zemalja	18
5.2.1. Obrazovanje u Danskoj.....	18
5.2.2. Obrazovanje u Luksemburgu	19
5.2.3. Obrazovanje u Poljskoj	19
6. ZAKLJUČAK	21
SAŽETAK	23
SUMMARY	24
POPIS LITERATURE	25
POPIS SLIKA.....	26

1. UVOD

Standarde i smjernice za osiguravanje kvalitete u Europskom prostoru visokog obrazovanja usvojili su ministri nadležni za visoko obrazovanje u EHEA-i 2005. godine na prijedlog Europskog udruženja za osiguravanje kvalitete u visokom obrazovanju (European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA) u suradnji s Europskim studentskim zborom (European Students' Union, ESU1), Europskim udruženjem visokih učilišta (European Association of Institutions in Higher Education, EURASHE) i Europskim udruženjem sveučilišta (European University Association, EUA).

Od 2005. godine učinjen je znatan napredak u osiguravanju kvalitete, kao i drugim akcijskim linijama Bolonjskog procesa, poput razvoja kvalifikacijskih okvira, priznavanja te poticanja uporabe ishoda učenja, što sve doprinosi promjeni paradigme učenja i poučavanja, odnosno prelasku na učenje i poučavanje usmjereno na studenta. U posljednjih desetak godina objavljeni su ciljevi i procedure usmjerene na osiguranje efikasnije produkcije većeg broja fleksibilnih visokoobrazovanih stručnjaka i usporedno s tim više primjenjivih znanstvenih rezultata.

Promjena konteksta potakla je Ministarsko priopćenje 2012. godine kojim se Grupa E4 (ENQA, ESU, EUA i EURASHE) pozvala da u suradnji s Obrazovnom internacionalom (Education International, EI), BUSINESSEUROPE i Europskim registrom za osiguravanje kvalitete u visokom obrazovanju (European Quality Assurance Register for Higher Education, EQAR) pripremi prijedlog revidiranog nacrtu ESG-ja „kako bi im se unaprijedila jasnoća, primjenjivost i upotrebljivost, kao i područje primjene“.

Učinkovito upravljanje jedan je od najvećih izazova javnih visokih učilišta koje je u funkciji održavanja financijske stabilnosti te kvalitete obrazovnog i znanstvenog procesa u sustavu javnog visokog obrazovanja. Javna visoka učilišta involvirana su u čitav niz reformskih procesa čiji je cilj osigurati učinkovito i odgovorno upravljanje te održati financijsku stabilnost u sustavu visokog obrazovanja.

Svrha ovog rada je pobliže objasniti visoko obrazovanje općenito, te visoko obrazovanje u Republici Hrvatskoj i drugim europskim zemljama.

Rad se sastoji od pet poglavlja gdje se pojašnjavaju koje su se promjene dogodile u akademskoj profesiji te što je utjecalo na njih, koji su zakonski okviri djelatnosti i izvori

financiranja visokog obrazovanja. Nadalje, u radu su uspoređene tri Europske zemlje i njihov način visokog obrazovanja.

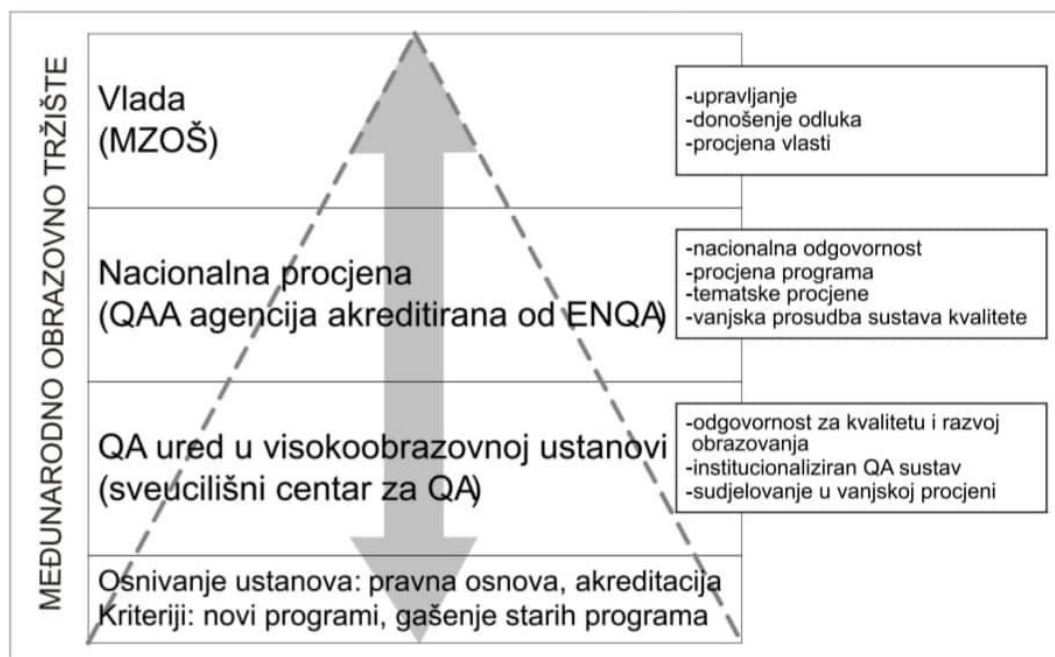
Metodologija istraživanja se temelji na primjeni metode analize i sinteze, induktivne i deduktivne metode te metode komparacije.

2. INSTITUCIONALIZACIJA OSIGURANJA KVALITETE U EUROPSKOM VISOKOOBRAZOVNOM SUSTAVU (EHEA- European Higher Education Area)

U visokom obrazovanju osiguranje kvalitete postala je svakodnevnicom na europskim sveučilištima, neupitni osnovni pojam te najviše postavljeni politički cilj u okviru bolonjskog procesa koji izravno utječe na sveučilišta i mijenja odnose snaga unutar sveučilišta. Tijekom Berlinske konferencije koja je bila 2005. godine Europska organizacija za osiguranje kvalitete u visokom obrazovanju (ENQA) publicirala je dokument pod nazivom Standardi i smjernice za osiguranje kvalitete u europskom visokom obrazovnom prostoru (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area).

Europska udruga sveučilišta (EUA) 2005. godine na konferenciji u Glasgowu potpunu podršku pružila je standardima kao što su to učinili i ministri znanosti i visokog obrazovanja u okviru Bergenske izjave (2005.) EUA je naglasila potrebu institucionalne autonomije radi osiguranja kvalitete te neophodnost da vlade prijeđu s pozicije aktivnog regulatora procesa u visokom obrazovanju u pasivnog nadglednika procesa. Ovime su nastala dva relativno nova koncepta: autonomna sveučilišta i autonomne agencije za osiguranje kvalitete (QAA), oba su sa naglaskom na autonomiji, čime obrazovanje postaje ključni faktor.

Slika 1. Nacionalni sustav za osiguranje kvalitete u visokom obrazovanju

Među najvažijim premisama je da Europa mora djelovati kao cjelina u visokom obrazovanju, da globalno natjecanje predstavlja izazov EHEA te da osiguranje kvalitete predstavlja pravi odgovor.

Visoko obrazovne ustanove imaju primarnu odgovornost za kvalitetu usluge koju daju te za njezino osiguranje. Uvođenjem jedinstvenog QA standarda u EHEA će se omogućiti provjera visokih obrazovnih ustanova prema jedinstvenim kriterijima, prepoznatljivosti studija i diploma, te će se time olakšati mobilnost formiranjem jedinstvenog europskog obrazovnog prostora kao prepoznatljive značajke Europe. Prepoznavanje nedostataka u ustanovama i njihovo uklanjanje podići će razinu obrazovanja koje se pruža u ustanovama unutar EHEA. U okviru EHEA konzistentnost osiguranja kvalitete poboljšava se primjenom dogovorenih standarda.

Konzistentnost agencija za osiguranje kvalitete (QAA) bazira se na vlastitom radu koji se ciklički kontrolira svakih pet godina te se njihova licenca obnavlja. Sve akreditirane QAA se upisuju u europski registar i samo one mogu vršiti vanjsku neovisnu prosudbu ustanova u visokom obrazovanju.

3. ŠTO UTJEČE NA PROMJENE U AKADEMSKOJ PROFESIJI?

Istraživanja koja se bave akademskom profesijom ukazuju na tri temeljna procesa koji utječu na promjene u akademskoj profesiji: porast važnosti znanja, internacionalizacija i upravljanje.

U većini ekonomski razvijenih zemalja evidentno je da nastavnici percipiraju bitnu promjenu unutar njihovih uloga: percipiraju postupni gubitak profesionalne autonomije, jači pritisak da prihvate vanjska očekivanja od strane društva, opadanje mogućnosti da oblikuju organizacijski okoliš i povećanu kontrolu njihove izvedbe. Uvođenjem novih sustavskih i institucionalnih promjena, kao što su primjerice osiguranje kvalitete, također se mijenjaju tradicionalni odnosi moći i vrijednosti pa je za očekivati da one također pridonose promjenama u akademskom djelovanju. (Rončević, Rafajac, 2010:14)

3.1. Važnost znanja u modernom društvu

U doba kada se svaka zemlja deklarira kao društvo znanja ili teži biti društvo znanja, danas je suvišno govoriti o važnosti znanja. Odnosno, ideja o važnosti znanja u modernim

društvima i ulozi sveučilišta u proizvodnji i transferiranju znanja može se naći u svim izjavama, deklaracijama i dokumentima resornih ministara.

Važnost ili relevantnost znanja očituje se u razlikovanju tradicionalne akademije i društva znanja. Dok je u tradicionalnoj akademiji najviši cilj bio kreirati fundamentalno znanje u smislu sveobuhvatnog razumijevanja i otkrića, u takozvanom društvu znanja naglasak se stavlja na korisna znanja ili primjenjiva znanja. Kao jednu od mogućih posljedica ovakvog pristupa buduće znanstvenike, iako obrazovane u discipliniranom području, vidi se kao osobe koje će raditi u primjenjenim područjima i koje će imati mnoge mogućnosti zapošljavanja u područjima izvan akademije. Percipirana su dva moguća smjera razvoja, s jedne strane gube se granice i forme akademske karijere i transfera znanja koje pritom dobivaju nove mogućnosti dok s druge strane moguće je da će u području znanosti, tehnologije i inženjerstva biti teško pronaći, odnosno privući i zadržati novi kadar (Kogar, Teichler 2007:10).

U mnogim zemljama diljem svijeta implementacija neoliberalne politike i ekonomskih politika dovela je do pojave „potrošača“ javnih usluga, pa tako i obrazovanja, koji utječu na to što se podučava i istražuje u ustanovama visokog obrazovanja. Neosporno je da na globalnoj razini općenito raste potreba za visokim obrazovanjem koja se može opisati kroz dva trenda: s jedne strane radi se o velikom porastu broja studenata, a s druge strane povećava se potreba za raznovrsnijim i fleksibilnijim tipovima visokog obrazovanja, koji uključuje cjeloživotno učenje i podučavanje za potrebe korporacija. (Van der Wende, 2003.).

3.2. Mobilnost i internacionalizacija

Faktori koji općenito utječu na različite pristupe procesu internacionalizacije su ekonomska i politička moć, geografski položaj, veličina, dominantna kultura, kvaliteta visokog obrazovanja i jezik koji se koristi u akademskom diskursu i publikacijama određene zemlje. Internacionalna mobilnost studenata i profesora je narasla, nove tehnologije povezuje akademske zajednice u cijelom svijetu, a engleski jezik je postao temeljni jezik internacionalne zajednice.

Bartell (2003.) definira internacionalizaciju sveučilišta kao proces integriranja međunarodne perspektive i aktivnosti u sveučilišni sustav koji se može mjeriti kroz niz sljedećih indikatora kao što su broj inozemnih studenata i nastavnika regrutiranih u instituciju, broj i magnituda međunarodnih istraživačkih projekata, broj suradničkih međunarodnih istraživačkih projekata,

međunarodna suradnja između institucija, suradnja sveučilišta i drugih sektora s međunarodnim ciljevima i slično.

Visoko obrazovanje prema Altbachu i Teichleru sada se nalazi u poziciji u kojoj može koristiti niz elemenata koji potiču proces internacionalizacije kao što su:

- „Zajednički akademski model diljem svijeta koji vuče korijene iz srednjovjekovnih europskih sveučilišta (izuzetak su jedan ili dva modela koji vuku korijene Pariškog modela), pa upravo ovi zajednički povijesni i strukturalni korijeni potiču internacionalizaciju;
- Rastuće globalno akademsko tržište nastavnika i studenata;
- Korištenje engleskog jezika, ne samo u istraživačke već i u nastavne svrhe;
- Novi trendovi prema kojima akademska institucija u zemlji surađuje s institucijama u drugim zemljama, nastajanje „offshore“ kampusa, i franchising obrazovnih programa i stupnjeva;
- Usklađivanje strukture stupnjeva, kolegija, kredita i mehanizama evaluacije i akademskog napretka“ (Altbach, Teichler, 2001:6).

Faktori koji mogu kočiti proces internacionalizacije su primjerice: nedostatak financijskih sredstava, pritisak da se odmah odgovori na lokalne potrebe, konzervativizam akademske profesije i drugih involviranih u upravljanju sveučilištem, strah od gubitka nacionalne ili lokalne akademske tradicije i drugo.

Procesi internacionalizacije i globalizacije zahvatili su visoko obrazovanje, a posebno su procesi i inovacije informacijsko-komunikacijske tehnologije iznjedrili nove organizacijske modele sveučilišta. Globalizacija i tehnologija zajedno redefinišu organizacijske modele, kulturu i svrhe sveučilišta. Dok jedni autori tvrde kako će tradicionalna sveučilišta potpuno nestati zbog utjecaja tehnologije, većina autora se ipak ne slaže s tom ocjenom, već tvrde da će tehnologija obrazovanja općenito imati utjecaja na razmjenu i internacionalne akademske odnose. Altbach i Teichler ukazuju što utječe na promjenu:

- „Internet preoblikuje načine diseminacije znanja. Diljem svijeta, knjižničarski resursi dostupni su online, časopisi se diseminiraju kroz internet, znanstvene informacije i otkrića mogu trenutno biti dostupna;

- Komunikacija može biti trenutačna, omogućavajući jednostavan pristup diskusijama i analizama u znanstvenom području; internet omogućuje forume, informalne i formalne mreže, a i drugi načini komunikacije su mogući;
- Dostupnost obrazovnih programa putem interneta je brzo rastući fenomen s bitnim internacionalnim implikacijama, obrazovanje na daljinu je centralni motor akademske ekspanzije u mnogim zemljama i ima implikacije na isporučivanje obrazovnih programa preko nacionalnih granica.“ (Altbach, Teichler, 2001:16).

3.3. Upravljanje u visokom obrazovanju

Profesionalizacija vodstva je nešto što se percipira kao nužno kako bi se osposobilo visoko obrazovanje da efikasno odgovori rapidno mijenjajući promjene u vanjskom okruženju. Prilikom modeliranja novih struktura upravljanja pri sveučilištu potrebno je uzeti u obzir ono što je institucija nekad bila, što je danas i kakva želi biti u budućnosti. Prvi korak u planiranju je strategija razvoja i postojanje vizije.

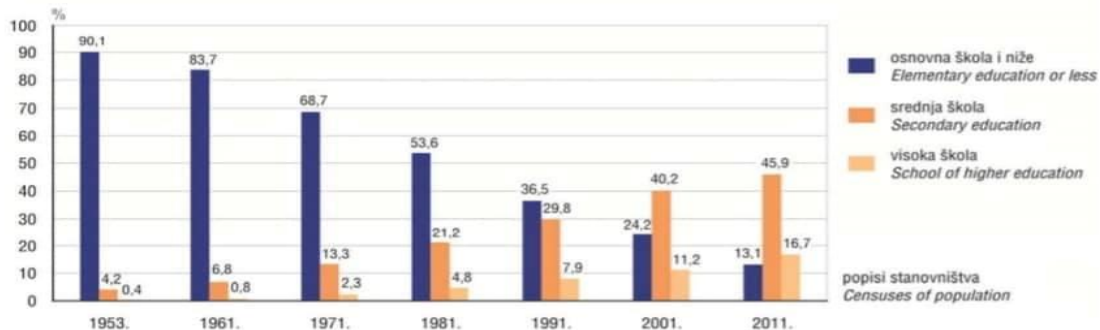
Trakman (2008.) u svom radu sumira pet modela upravljanja sveučilištem.

1. Upravljanje sveučilištem od strane akademskog osoblja. Ovaj tradicionalni model pretpostavlja da sveučilištem upravljaju akademski djelatnici, a često je identificiran s kolegijalnim upravljanjem. U tradicionalnim sveučilištima rektori sveučilišta su imali moć upravljanja koja su do određene mjere dijelili s drugim članovima senata, ali je rektor taj koji je u pravilu imao glavnu riječ u procesima odlučivanja kao što su upravljanje resursima, zapošljavanje djelatnika, promocija novih studija i slično. Slijedom novijeg razvoja, od dekana se očekuje da bude glavni voditelj, a voditelji odsjeka ili pročelnici postaju „srednji menadžeri“. Oni sada postaju ovlašteni upravljati na način koji je to ranije radio rektor, i kreirati i provoditi politike koje akademski djelatnici moraju slijediti. Kritičari tradicionalnog modela percipiraju akademske djelatnike kao one koji nemaju upravljačke vještine ili interese u određivanju upravljačke politike spram onih dionika koji nisu direktno uključeni u proces istraživanja ili podučavanja, a također im nedostaje i upravljačkih vještina i odgovornosti u financijskom menadžmentu. U međuvremenu tradicionalne ustanove odgovorile su na ove kritike i to na način da su iznjedrili pozitivne rezultate u odabranim područjima upravljanja (educiranje vodstva, jačanje veza s primjerice lokalnom zajednicom, gospodarstvom i studentima), no s druge strane ipak raste broj profesionalnih menadžera u području upravljanja financijama.

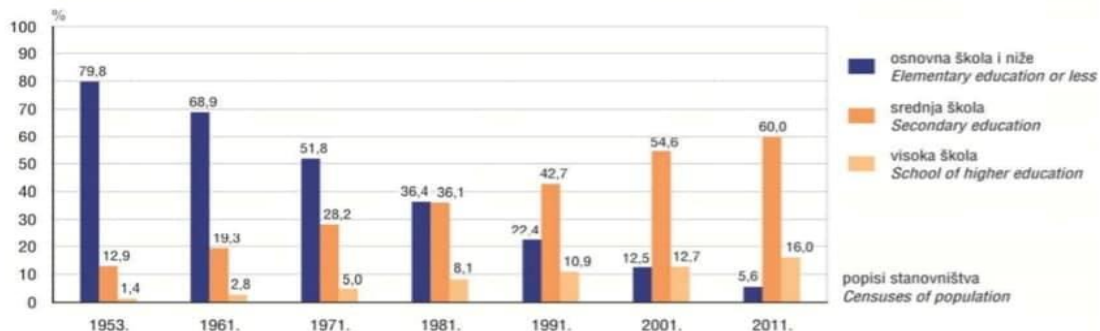
2. Korporativno upravljanje široko je rasprostranjen model upravljanja ustanovama viskog obrazovanja, koncentriran na fiskalne i menadžerske odgovornosti onih koji upravljaju. Baziran je na modelima koji se javljaju u poslovnom odnosno privatnom sektoru. Oni koji podržavaju korporativni model upravljanja visokoobrazovanom ustanovom glavne razloge podrške nalaze u tome da ustanovu trebaju voditi profesionalci koji su obrazovani i imaju iskustva u korporativnim politikama i planiranju i mogu efikasno upravljati ustanovom. Kritičari pak s druge strane tvrde da ovaj pristup proizvodi samo parcijalno i kratkoročno rješenje a odvest će u „komodifikaciju“ obrazovanja i istisnuti akademsku jedinstvenost prilikom implementacije odluka koje žele dovesti do korporativne efikasnosti.
3. Sveučilišni savjet odnosi se na način kojim se upravlja ustanovom, a nije povezan sa zastupljenošću dionika u upravljanju. Točnije, postoji odnos povjerenje između korisnika i sveučilišnog savjeta. Ovaj model u stvarnosti je relativno nejasan i djeluje na rubovima upravljanja sveučilištem.
4. Dioničko upravljanje je model unutar kojeg se pojavljuju različiti dionici, akademski djelatnici, studenti, partneri iz privatnog sektora, vlada i šira javnost. Radi se o zajedničkom upravljanju većeg broja dionika i omogućuje široku uključenost internih i eksternih dionika u procese odlučivanja. U ovom modelu javljaju se brojna pitanja poput: koji dionici trebaju biti uključeni u procese upravljanja, odnosno odlučivanja, na koji način oni reprezentiraju one koje zastupaju i do koje mjere trebaju biti uključeni.
5. Mješavina modela uključuje kombinaciju svih prethodno navedenih tipova i obično uključuje spremnost na eksperimentiranje s inovacijama u modelima upravljanja sveučilištem, a njegova prednost je, kako vidi Dearlove (1997.), u tome što temeljem ovih različitih upravljačkih modela može odgovoriti na specifične potrebe sveučilišta. (Rončević, Rafajac, 2010:19-22)

Slika 2. Žensko i muško stanovništvo staro 15 i više godina prema obrazovanju po popisima.

G-1. ŽENSKO STANOVNIŠTVO STARO 15 I VIŠE GODINA PREMA OBRAZOVANJU PO POPISIMA
FEMALE POPULATION AGED 15 AND OVER, ACCORDING TO EDUCATIONAL ATTAINMENT, BY CENSUSES

G-2. MUŠKO STANOVNIŠTVO STARO 15 I VIŠE GODINA PREMA OBRAZOVANJU PO POPISIMA
MALE POPULATION AGED 15 AND OVER, ACCORDING TO EDUCATIONAL ATTAINMENT, BY CENSUSES

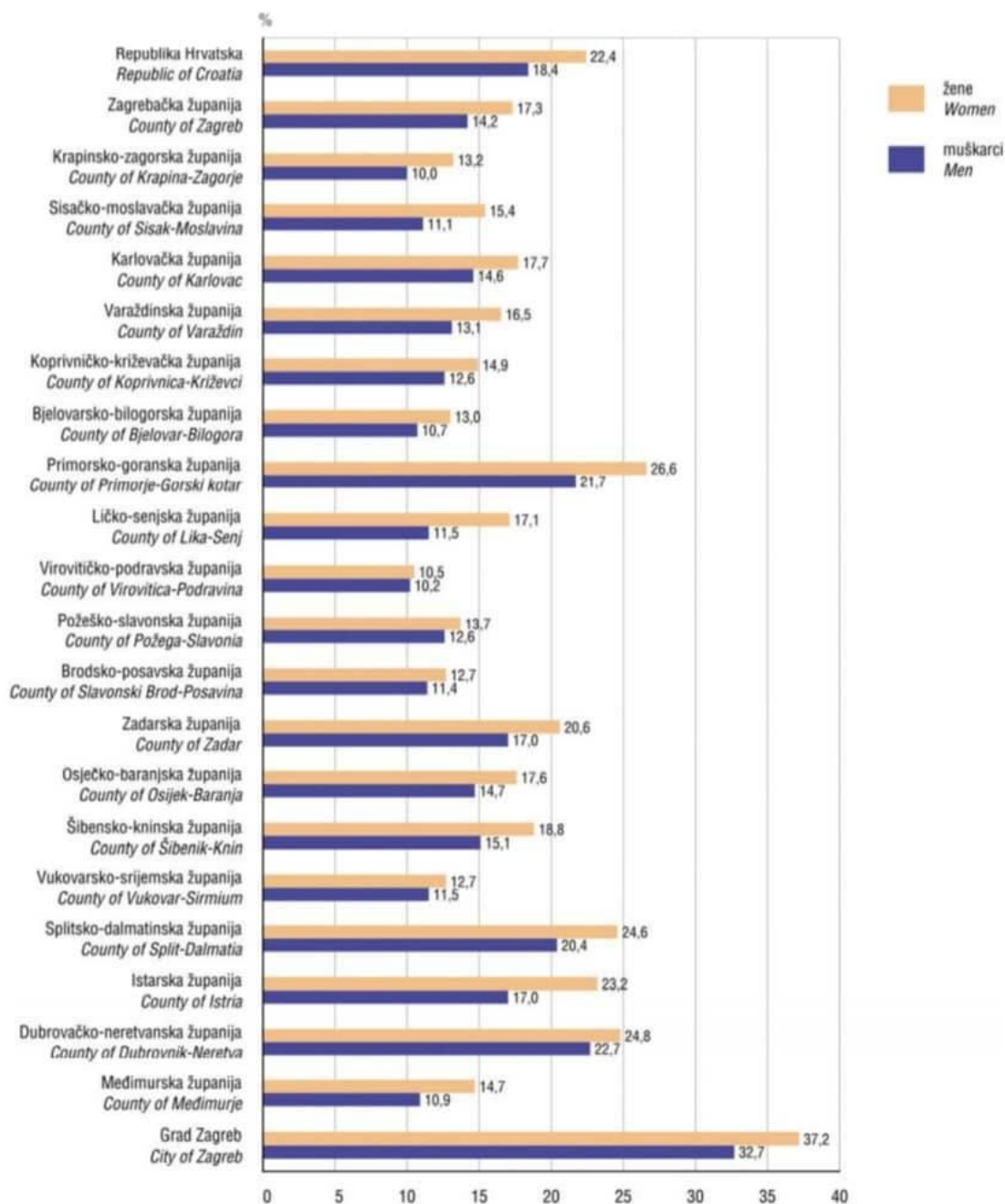

Slika nam pikazuje usporedbu obrazovanja između muškaraca i žena. Možemo vidjeti da su muškarci obrazovaniji što se tiče visokog obrazovanja.

Državni zavod za statistiku (https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/SI-1582.pdf)

Slika 3. Stanovništvo s visokim obrazovanjem staro do 25 do 64 godine prema spolu po županijama, popis 2011

G-7. STANOVNIŠTVO S VISOKIM OBRAZOVANJEM STARO OD 25 DO 64 GODINE PREMA SPOLU PO ŽUPANIJAMA, POPIS 2011.
POPULATION WITH HIGHER EDUCATION AGED 25 – 64, ACCORDING TO SEX, BY COUNTIES, 2011 CENSUS

Prema popisu iz 2011. godine možemo uočiti da žene znatno prednjače u visokom obrazovanju u svim županijama Reuplike Hrvatske.

Državni zavod za statistiku (https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/SI-1582.pdf)

4. OBILJEŽJA JAVNOG VISOKOG OBRAZOVANJA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Razvoj gospodarstva i društva koje se temelji na znanju i inovacijama kvalitetno je obrazovanje koje se smatra javnim dobrom dostupnim svim pojedincima. Obilježja visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj istražena su i prezentirana kroz pregled strategije razvoja visokog obrazovanja.

4.1. Osnovne karakteristike i strategija razvoja visokog obrazovanja

U razvoju današnjeg društva visoko obrazovanje izuzetno je važno posljednjih godina. Od predškolskog, osnovnoškolskog, srednjoškolskog i visokoškolskog osiguranje kvalitete uz uključivanje cjeloživotnog obrazovanja koje potiče pojedinca bilo koje dobi na učenje pretpostavka je razvoja društva kroz povećanje konkurentnosti i produktivnosti temeljenog na znanju i inovacijama. Ulaganjem u obrazovanje imamo dugoročni, infrastrukturni karakter i obilježje javnog dobra te su učinci ulaganja na blagostanje društva i pojedinca vidljivi s vremenskim pomakom.

„Obrazovanje i znanost od posebnog su javnog interesa. Obrazovanje je u Republici Hrvatskoj svakomu dostupno, pod jednakim uvjetima, u skladu sa sposobnostima. Država preuzima odgovornost za razvoj i upravljanje obrazovnim sustavom u suradnji s privatnim sektorom.“ (Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije, Narodne novine broj 124/2014).

Visoko obrazovanje djelatnost je od javnog interesa koju je nužno promatrati u uskoj korelaciji sa znanstveno istraživačkom djelatnosti. Fakulteti i odjeli su prvenstveno znanstveno-umjetničke i nastavne ustanove koje imaju za cilj svoje studente uvesti u svijet istraživanja i znanja. Ciljevi se mogu postići kroz aktivnosti koje određeno sveučilište obavlja kao što su širenje znanosti, edukaciju i treniranje čovječanstva te stvaranje društva. Država visoko obrazovanje financira, regulira i organizira. „Strategijom obrazovanja, znanosti i tehnologije Republike Hrvatske koja je usvojena 2014.godine (Narodne novine broj 124/2014.), time je postavljen strateški okvir razvoja visokog obrazovanja. Strategija pretpostavlja prilagodljivost i fleksibilnost sustava obrazovanja i istraživanja izazovima i promjenama koje donosi buduće desetogodišnje razdoblje. Identificirano je i definirano pet ciljeva koji se odnose na cijelu vertikalnu odgoja i obrazovanja, bez obzira na to radi li se o formalnim ili neformalnim oblicima izvođenja:

- Izgraditi sustav za identificiranje, poticanje, razvoj sposobnosti i potencijala pojedinaca te ojačati službe za cjeloživotno osobno i profesionalno usmjeravanje
- Unprijediti kvalitetu i uspostaviti sustav osiguranja kvalitete
- Razviti procese i sustav priznavanja neformalno i informalno stečenih znanja i vještina
- Unaprijediti sustav trajnoga profesionalnog razvoja i usavršavanja odgojno-obrazovnih djelatnika
- Poticati primjenu informacijske i komunikacijske tehnologije u učenju i obrazovanju.“ (Budimir i suradnici, 2018.)

4.2. Organizacija visokog obrazovanja

Sustav visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj je binarni sustav koji se očituje u tome da visoka učilišta provode programe sveučilišnih i stručnih studija. Često se na tržištu ne prepoznaju razlike između sveučilišnog i stručnog prvostupnika, kao niti razlika između prvostupničke kvalifikacije i magistra struke. Osnovna razlika između sveučilišnih i stručnih studija je u ishodima učenja i vrsti kvalifikacije koje su povezane s pripadajućim ishodima učenja. Svaki studijski program mora imati jasno definirane ishode učenja a načini provjere postignutih ishoda učenja moraju pouzdano jamčiti da su ishodi postignuti. „Ishodi učenja trebaju biti potvrđeni odgovarajućom kvalifikacijom sukladno Zakonu o hrvatskom klasifikacijskom okviru, a koji je povezan s europskim klasifikacijskim okvirom“ (Budimir i suradnici, 2018.)

4.3. Zakonski okvir djelatnosti i financiranje visokog obrazovanja

„Financiranje visokog obrazovanja i znanosti iz javnih i ostalih izvora u Republici Hrvatskoj kompleksno je i složeno pri čemu postoji dosta specifičnosti financiranja prilagođenih obilježjima nastavne i znanstvene djelatnosti. Nije jednostavno uspostaviti model financiranja koji bi trebao odgovoriti na više izazova: kroz javno financiranje učiniti visoko obrazovanje dostupnim što većem broju studenata, osigurati kompetitivnost znanstvene i nastavne djelatnosti u nacionalnim i međunarodnim okvirima uvažavajući autonomiju sveučilišta i strategije vladinih programa. U posljednje vrijeme u europskim zemljama uz značajno financiranje iz javnih izvora, sve značajnije postaje i financiranje iz drugih izvora kao što su: školarine, financiranje kroz pružanje usluga, financiranje iz ugovora s privatnim sektorom, financiranje iz donacije i sl.“ (Budimir i suradnici, 2018.)

U Republici Hrvatskoj financiranje visokog obrazovanja je prvenstveno oslonjeno na javno financiranje iz državnog proračuna. U zadnjih dvadeset godina dodjela sredstava visokim učilištima iz državnog proračuna uglavnom se temelji na iznosu iz prethodne proračunske godine, uvećanom za dani postotak rasta koji je obično usklađen s rastom BDP-a ili umanjenom u slučajevima neponovljivih gospodarskih i fiskalnih kretanja.

4.3.1. Izvori financiranja visokog obrazovanja prema Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju

„Prema čl. 107. ZZDVO izvori financiranja visokih učilišta, instituta i drugih znanstvenih organizacija su iz:

1. Sredstva osnivača,
2. Državnog proračuna Republike Hrvatske,
3. Proračuna županija, gradova i općina,
4. Školarina,
5. Prihoda od znanstvenih, istraživačkih, umjetničkih i stručnih projekata, znanstvenih i stručnih elaborata i ekspertiza,
6. Zaklada, donacija i pomoći,
7. Prihoda od nakladničke djelatnosti,
8. Prihoda ostvarenih na tržištu,
9. Prihoda od imovine, udjela u trgovačkim društvima, prihoda ostvarenih od pravnih osoba iz članka 66. ovoga Zakona, kao i prihoda od ulaganja fizičkih i pravnih osoba,
10. Ostalih izvora.

Sveučilišta, veleučilišta, visoke škole i javni znanstveni instituti mogu se financirati samo iz onih izvora koji ne utječu na njihovu neovisnost i dostojanstvo. Vlastiti prihodi mogu se ostvarivati samo djelatnostima koje ne štete ostvarenju osnovnih zadaća sveučilišta, veleučilišta, visokih škola i javnih znanstvenih instituta.“ (Budimir i suradnici, 2018.)

Sredstva namijenjena sveučilištima, veleučilištima i visokim školama iz državnog proračuna doznaju se korisnicima u ukupnom iznosu, a korisnici ih svojim proračunom raspoređuju za pojedine namjene, sukladno statutu i drugim općim aktima.

4.3.2. Izvori financiranja i prihodi visokog obrazovanja prema Zakonu o proračunu i proračunskim klasifikacijama

„Zakon o proračunu (čl.21.) definira obveznu primjenu proračunskih klasifikacija. *Prihodi, primici, rashodi i izdaci proračuna i financijskog plana iskazuju se prema proračunskim klasifikacijama* Klasifikacije su detaljno razrađene u Pravilniku o proračunskim klasifikacijama. (Narodne novine broj 26/2010, 120/2013)“.

Namjenski prihodi i primici te vlastiti prihodi se posebno definiraju u Zakonu o proračunu. Namjenski prihodi i primici proračuna jesu pomoći, donacije, prihodi za posebne namjene, prihodi od prodaje ili zamjene imovine u vlasništvu države, odnosno jedinica lokalne i područne samouprave, naknade s naslova osiguranja i namjenski primici od zaduživanja i prodaje dionica i udjela. Svrha definiranja pojma namjenski prihod i primitak u odnosu na klasifikacije očita je u određivanju prava njihova ostvarivanja i raspolaganja. Namjenski prihodi i primici uplaćuju se u proračun, a Zakonom o izvršavanju državnog proračuna određuje se njihovo izuzeće od obveze uplate u proračun.

„Raspologanje namjenskim prihodima i primicima postavljeno je fleksibilno. To potvrđuju sljedeće odredbe Zakona o proračunu:

- Namjenski prihodi i primici koji nisu iskorišteni u prethodnoj godini prenose se u proračun za tekuću proračunsku godinu. (čl.49.)
- Ako su namjenski prihodi i primici uplaćeni u nižem opsegu nego što je iskazano u državnom proračunu, korisnik može preuzeti i plaćati obveze samo u visini stvarno uplaćenih, odnosno raspoloživih sredstava.
- Uplaćene i prenesene, a manje planiranje pomoći, donacije i prihodi za posebne namjene mogu se izvršavati iznad iznosa utvrđenih u državnom proračunu, a do visine uplaćenih, odnosno prenesenih sredstava.
- Uplaćeni i preneseni, a manje planirani namjenski primici od zaduživanja mogu se izvršavati iznad iznosa utvrđenih u državnom proračunu, a do visine uplaćenih, odnosno prenesenih sredstava, uz prethodnu suglasnost Ministarstva financija.
- Uplaćene i prenesene, a neplanirane pomoći, donacije, prihodi za posebne namjene i namjenski primici od zaduživanja mogu se koristiti prema naknadno utvrđenim aktivnostima i/ili projektima u državnom proračunu uz prethodnu suglasnost Ministarstva financija. (čl.50.) „ (Budimir i suradnici, 2018.)

Prema definiciji vlastitih prihoda iz čl.52. Zakona o proračunu, vlastiti prihodi jesu prihodi koje proračunski korisnici ostvaruju od obavljanja poslova na tržištu i u tržišnim uvjetima koji se ne financiraju iz proračuna. U praksi, vlastitim prihodom se razumijeva svaki prihod koji je uplaćen na njegov račun, a koji nije financiran iz nadležnog proračuna. Poistovjećivanje svih ostvarenih prihoda izvan nadležnog proračuna s pojmom vlastiti prihod ostvaren na tržištu vrlo često ne daje pravu sliku uvjeta u kojima se prihod ostvaruje.

5. SUSTAVI OBRAZOVANJA U EUROPSKOM PROSTORU

Razlike u sustavima visokog obrazovanja u zemljama Europske unije, bez obzira na značajne napore ka usklađivanju ovoga sustava, posebno potaknute Sorbonskom i Bolonjskom deklaracijom, još su uvijek velike. Usporedbe različitih sustava visokog obrazovanja u Europi, a time i donošenje općih zaključaka na osnovu kojih bi se mogle usmjeravati i pravci reorganizacije visokog obrazovanja u Hrvatskoj, otežane su kako zbog različitih sociodemografskih, socijalnih, gospodarskih, kulturoloških i drugih različitosti pojedinih zemalja, tako i zbog različitih specifičnih obilježja unutar samih sustava visokog obrazovanja europskih zemalja. Te razlike su, posebice u zemljama članicama EU, zbog poznatih trendova konvergencije ukupnih društvenih sustava, procesa globalizacije gospodarstva i drugih integracijskih procesa sve manje, ali su i dalje vrlo značajne. Posebno su velike razlike između zemalja članica EU i europskih zemalja u tranziciji.

Najveći postotak upisanih u visoko obrazovanje od svih zemalja Europske unije ima Finska (19%), zatim Grčka i Španjolska (18%), Norveška (17%), a najniži Luksemburg (3%) i Lichtenstein (2%), iz kojih najveći broj studenata studira u inozemstvu. Postotak studenata u visokom obrazovanju značajno manji je u europskim zemljama u tranziciji, ispod 10% u Češkoj, Slovačkoj, Mađarskoj, Rumunjskoj. Europski prosjek studenata u visokom obrazovanju u odnosu na sve druge uključene u bilo koji dio formalnog obrazovanja je 16%. Financijska potpora studentima u mnogim se zemljama ostvaruje kroz grantove (nepovratna sredstva) i studentske kredite (sredstva koja student mora vraćati nakon studija). Grantovi su učestaliji oblik financijske pomoći studentima, iako je čest i kombinirani sustav u kojem studenti koji su dobili nepovratni grant lakše dobivaju i kredit za studij.

5.1. Obrazovni sustav u Republici Hrvatskoj

Visoko obrazovanje u Republici Hrvatskoj provodi se kroz sveučilišne i stručne studije. Sveučilišni studij osposobljava studente za obavljanje poslova u znanosti i visokom obrazovanju, u poslovnom svijetu, javnom sektoru i društvu općenito te ih osposobljava za razvoj i primjenu znanstvenih i stručnih dostignuća.

Stručni studij pruža studentima primjerenu razinu znanja i vještina koje omogućavaju obavljanje stručnih zanimanja i osposobljava ih za neposredno uključivanje u radni proces. Sveučilišni studij obuhvaća tri razine: preddiplomski, diplomski i poslijediplomski studij. Preddiplomski sveučilišni studij traje u pravilu tri do četiri godine i njegovim se završetkom stječe 180 do 240 ECTS bodova.

Završetkom se stječe akademski naziv sveučilišni prvostupnik/prvostupnica uz naznaku struke.

Diplomski sveučilišni studij traje u pravilu jednu do dvije godine i njegovim se završetkom stječe 60 do 120 ECTS bodova.

Završetkom preddiplomskog i diplomskog sveučilišnog studija čijim se završetkom stječe najmanje 300 ECTS bodova, stječe se akademski naziv magistar/magistra struke.

Poslijediplomski sveučilišni studij traje najmanje tri godine i njegovim se završetkom stječe u pravilu 180 ECTS bodova te akademski stupanj doktor/doktorica znanosti.

Poslijediplomski specijalistički studij traje u pravilu jednu do dvije godine i njegovim se završetkom stječe akademski naziv sveučilišni specijalist/specijalistica uz naznaku struke.

Stručni studij obuhvaća sljedeće razine: kratki stručni studij, preddiplomski stručni studij i specijalistički diplomski stručni studij.

Kratki stručni studij traje od dvije do dvije i pol godine i njegovim se završetkom stječe od 120 do 150 ECTS bodova te stručni naziv stručni pristupnik/pristupnica uz naznaku struke.

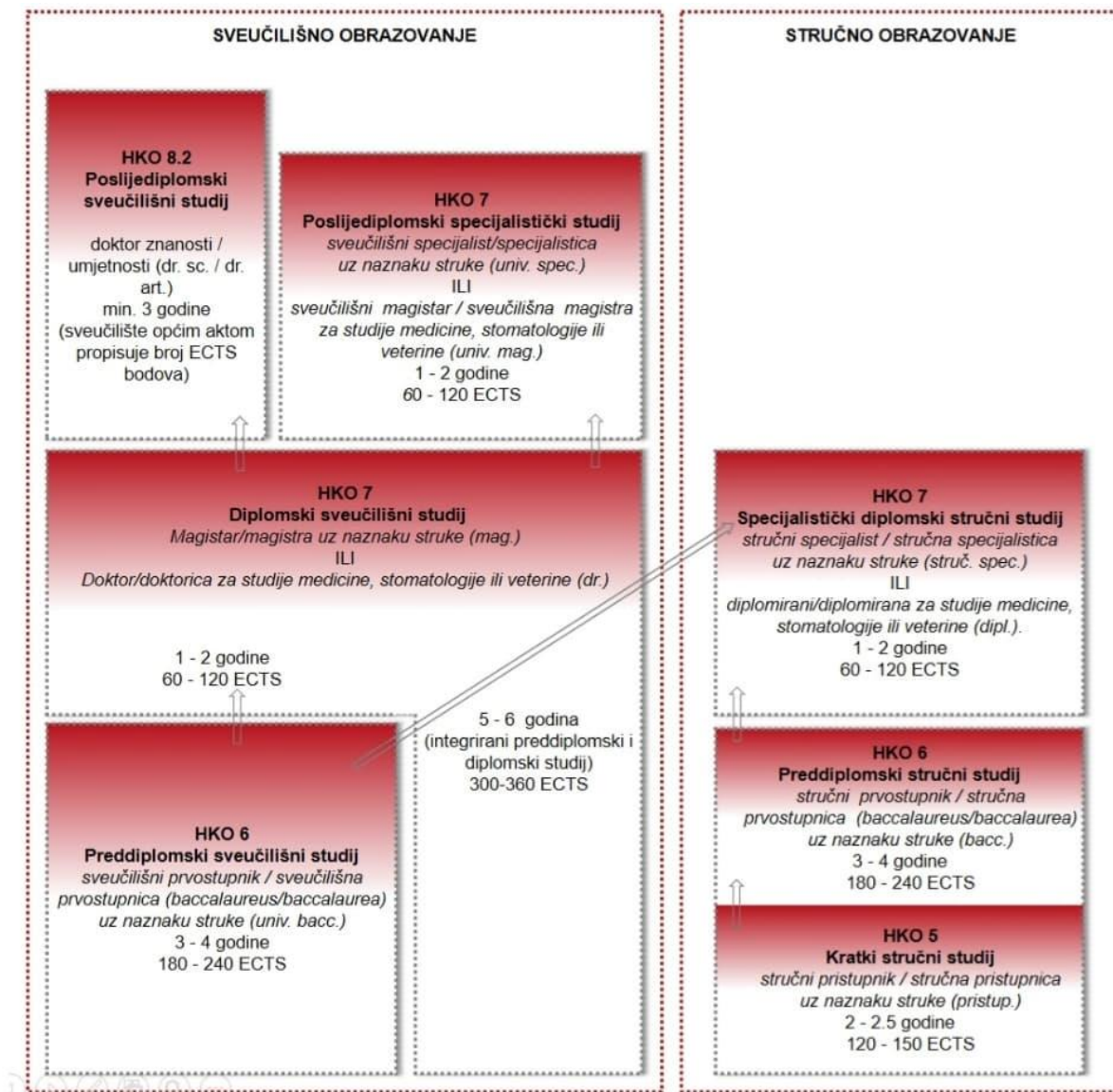
Preddiplomski stručni studij traje tri (iznimno četiri) godine i njegovim se završetkom stječe 180 do 240 ECTS bodova te stručni naziv stručni prvostupnik/prvostupnica uz naznaku struke.

Specijalistički diplomski stručni studij traje jednu do dvije godine i njegovim se završetkom stječe 60 do 120 ECTS bodova. Završetkom se stječe stručni naziv stručni specijalist/specijalistica uz naznaku struke.

Ukupan broj bodova koji se stječu na preddiplomskom i specijalističkom diplomskom stručnom studiju iznosi najmanje 300 ECTS bodova.

U Republici Hrvatskoj trenutno se izvodi 1358 akreditiranih studijskih programa

Slika 4. Shema sustava visokog obrazovanja u Hrvatskoj

Agencija za znanost i visoko obrazovanje, <https://www.azvo.hr/hr/visoko-obrazovanje/vrste-studija-u-republici-hrvatskoj>

5.2. Obrazovni sustav drugih Europskih zemalja

Obrazovni sustav drugih Europskih zemalja se razlikuje od obrazovnog sustava u Hrvatskoj. Za usporedbu sa Hrvatskom u daljnjem tekstu navedena su tri obrazovna sustava, u Danskoj, Luksemburgu te Poljskoj.

5.2.1. Obrazovanje u Danskoj

Visoko obrazovanje u Danskoj podijeljeno je na:

1. Kratke studije koji traju do dvije i pol godine;
2. Srednje duge studije koji traju tri do četiri godine i
3. Duge studije koji traju pet i više godina.

Najviše visokoškolskih stručnih studija nalazi se u drugoj kategoriji studija u trajanju od tri do četiri godine. U odnosu na druge zemlje, Danska ima relativno veliki broj ustanova visokog stručnog (izvansveučilišnog) obrazovanja, oko 120 ustanova takva profila uz 11 sveučilišta. U izvansveučilišnom sustavu nalaze se tri vrste ustanova: *seminarium* – ustanove za obrazovanje učitelja i pedagoga; *højskole* – za socijalne radnike, novinare i neke vrste inženjera i *skoler* – za fizioterapeute, laboratorijske tehničare i dr. Svaka od 120 ustanova ima uglavnom samo jedan studij. Prosječan broj studenata po ustanovi je od 300 do 500 studenata. Financirane su uglavnom iz državnog proračuna, ali trajno obrazovanje, specijalističke tečajeve i sl. plaćaju sami polaznici. Upravljanje je prepušteno upravnim odborima u kojima su uz dekana/rektora i predstavnici poslodavaca te relevantnih strukovnih udruga, a samo mali broj nastavnika i ostalog osoblja. Osnovne razlike između ustanova stručnog i sveučilišnog obrazovanja su u tome što su sveučilišne ustanove znatno veće, nude više programa obrazovanja i provode istraživanja koja financira država. I izvansveučilišne ustanove provode manji opseg primijenjenih istraživanja za koja nalaze sredstva iz raznih izvora. Sveučilišta, nadalje, imaju monopol na “bachelor” i doktorski stupanj obrazovanja. Izvansveučilišne ustanove visokog obrazovanja regionalno su usmjerene. U regijama sa slabom visokoškolskom tradicijom često postoji jaka politička potpora osnivanju novih visokoškolskih izvansveučilišnih ustanova. Rezultat toga jest da je Danska danas jedna od zemalja EU s vrlo gustom mrežom visokoškolskih ustanova. Nema mjesta u Danskoj koje u krugu od 60-ak kilometara nema neku visokoškolsku ustanovu. Jaku potporu regionalnih vlasti osnivanju novih studija pojačava i snažna podrška sa strane industrije, poduzetničkog sektora i poslodavaca. Vlada također podržava razvoj ovog sektora obrazovanja i nastoji povećati kapacitete visoko-

školskih ustanova, ustanova stručnog obrazovanja. Politički cilj je postići da 50% svih mladih ljudi u Danskoj završi neki program visokoškolskog obrazovanja. Danas je taj postotak oko 39%.

5.2.2. Obrazovanje u Luksemburgu

U Luksemburgu ne postoji mogućnost obrazovanja na sveučilišnoj razini. Sveučilišno obrazovanje ograničeno je na prvu godinu koja se studira u okviru Luksemburškog sveučilišnog centra. Studenti nakon prve godine studija dobivaju uvjerenje i detaljnije programe studija. Temeljem toga uvjerenja mogu upisati drugu godinu u nekoj od susjednih zemalja (Francuska, Belgija, Njemačka ili Engleska) na osnovi potpisanih međudržavnih sporazuma Luksemburga i tih država. Izvansveučilišno obrazovanje provode različite institucije koje nude sadržaje iz područja građevinarstva, elektrotehnike, strojarstva, informatike u trajanju studija od 3 godine, koliko traju i studiji za učitelje predškolskog i osnovnog obrazovanja organizirani u sklopu posebnih pedagoških instituta. Luksemburški sveučilišni centar nudi još i kratke studije iz menadžmenta u trajanju od dvije godine.

5.2.3. Obrazovanje u Poljskoj

U Poljskoj se gotovo cjelokupno visoko obrazovanje provodi u sveučilišnim ustanovama. Mjerodavna tijela za visoku naobrazbu su ministarstvo prosvjete i Glavno vijeće za visoku naobrazbu. Sustav je reguliran Zakonom o visokom školstvu iz 1995. godine. Sveučilišta se osnivaju, ukidaju ili reorganiziraju odlukama parlamenta. Velika sveučilišta potpuno su samostalna, i nakon što su im programi potvrđeni od Glavnog vijeća za visoku naobrazbu, mogu samostalno uređivati svoju unutarnju organizaciju, uvjete upisa, upisne kvote, režim studija i sl. Manja sveučilišta se pri donošenju takvih odluka moraju konzultirati s ministarstvima nadležnima za pojedino područje, primjerice medicinski fakulteti s Ministarstvom zdravstva, prometni fakulteti s Ministarstvom pomorstva i transporta i sl. Vrste obrazovnih ustanova su: sveučilišta, tehnička sveučilišta i visoke tehničke škole, medicinski fakulteti, poljoprivredni fakulteti, ekonomski fakulteti, visoke učiteljske škole, muzičke, likovne i kazališne akademije, akademije za fizički odgoj, teološke i pomorske akademije. Ove ustanove podijeljene su u državne, privatne s pravom javnosti i privatne bez prava javnosti. Visoki stručni studiji izvode se na poslije-srednjim strukovnim školama u trajanju od dvije godine nakon mature, na dvogodišnjim pedagoškim školama i na trogodišnjim pedagoškim školama za strane jezike. Sveučilišno obrazovanje ima 4 stupnja. Prvi, u trajanju 3 – 3,5 godina nakon kojeg se dobiva diploma “licencijat”; zatim drugi, u trajanju 4 – 6

godina nakon kojeg se stječe diploma “magistar”; treći stupanj, nakon raznih oblika poslijediplomskih studija i obranjene doktorske teze; četvrti stupanj, za one koji već imaju doktorat i koji posebnim doprinosom znanosti mogu postići stupanj “doktor habilitatus”. Školovanje nastavnika osnovnih i srednjih škola odvija se na visokim školama u trajanju od dvije do tri godine i pedagoškim fakultetima u trajanju od 4 godine. Organizirani su i posebni oblici visokog obrazovanja: večernji tečajevi za zaposlene, večernje nastave u industriji, tečajevi u okviru otvorenih sveučilišta i sl.

6. ZAKLJUČAK

Naglaskom potrebe EUA-e da vlade prijeđu s pozicije aktivnog regulatora procesa u visokom obrazovanju u pasivnog nadglednika procesa, nastala su dva relativno nova koncepta (QAA), čime obrazovanje postaje ključni faktor.

Konzistentnost agencija za osiguravanje kvalitete (QAA) bazira se na vlastitom radu koji se ciklički kontrolira svakih pet godina, te se njihova licenca obnavlja. Na promjene u akademskoj profesiji utječu: porast važnosti znanja, internacionalizacija te upravljanje. Važnost ili relevantnost znanja očituje se u razlikovanju tradicionalne akademije i društva znanja.

Razni faktori utječu na pristupne procese internacionalizacije, a neki od njih su: ekonomska i politička moć, geografski položaj, veličina, dominantna kultura te jezik. Engleski jezik je postao temeljni jezik internacionalne zajednice. Također, postoje faktori koji mogu obustavljati proces internacionalizacije a to su: nedostatak financijskih sredstava, strah od gubitka nacionalne ili lokalne akademske tradicije, pritisak da se odmah odgovori na lokalne potrebe.

Visoko obrazovanje izuzetno je važno posljednjih godina. Samoobrazovanje u Republici Hrvatskoj dostupno je svakome, pod jednakim uvjetima u skladu sa sposobnostima. Visoko obrazovanje u Republici Hrvatskoj provodi se kroz sveučilišne i stručne studije. Sveučilišni studij obuhvaća tri razine: preddiplomski, diplomski i poslijediplomskistudij. Stručni studij pruža studentima primjerenu razinu znanja i vještina.

Razlike u sustavima visokog obrazovanja u zemljama EU još uvijek su velike. Posebno su velike razlike između zemalja koje su članice EU i europskih zemalja u tranziciji.

U današnje vrijeme postoje razne financijske potpore za studente koje mogu ostvariti kroz grantove ili studentske kredite. Danas se većina studenata financira sama, zahvaljujući studentskim poslovima koje pronalaze preko student servisa ili studentskim kreditima.

Zadnja opcija je, pak, podizanje studentskog kredita, i to zbog visokih kamatnih stopa, dodatnih troškova raznih naknada koji se plaćaju banci, te dugog roka otplate koji financijski obvezuje korisnika i određeni broj godina nakon završetka studija. Rok otplate je sedam do deset godina, a dostupni iznosi ovise o kreditnim bankama.

Sve više studenata produžuju studij koliko god mogu samo radi posla, jer što se tiče situacije zapošljavanja u Republici Hrvatskoj smatraju da su bolje plaćeni kao studenti nego što bi bili

plaćeni kao radnici u određenim djelatnostima i također je upitno da li bi si našli posao u struci po završetku visokog obrazovanja.

SAŽETAK

Početak samog rada temelj je na institucionalizaciji osiguravanja kvalitete u Europskom visokoobrazovnom sustavu. Na Berlinskoj konferenciji 2005.godine učinjen je znatan napredak u osiguravanju kvalitete.

U ovom radu govorimo o tri temeljna procesa koji utječu na promjene u akademskoj profesiji, a to su porast važnosti znanja, internacionalizacija i upravljanje. Također, govorimo o obilježjima javnog visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj, te vrstama studija u Republici Hrvatskoj. Kao usporedbu obrazovanja u odnosu na europske zemlje navedena su obrazovanja u Danskoj, Poljskoj i Luksemburgu.

Ključne riječi: visoko obrazovanje, standardi, kvaliteta, europski prostor

SUMMARY

The beginning of the work is the basis for institutionalizing quality assurance in the European higher education system. At the Berlin Conference in 2005, significant progress has been made in ensuring quality.

In this final work we are talking about three fundamental processes that affect the changes in the academic profession, which are an increase in the importance of knowledge, internationalization and management. We also talk about the characteristics of public higher education in the Republic of Croatia, and types of studies in the Republic of Croatia. Compared to education in comparison to European countries, education in Denmark, Poland and Luxembourg is listed.

Keywords: higher education, standards, quality, European space

POPIS LITERATURE

POPIS KNJIGA:

1. Buratović V., (2009.) Jesu li državna sveučilišta glupa? Zagreb:Naklada Jesenski i Turk
2. Dr. sc. Budimir V., prof. v. š., doc. dr. sc. Dragija Kostić M., izv. prof. dr. sc. Dražić Lutilsky I., prof. dr. sc. Vašiček V. (2018.) Upravljanje troškovima i mjerenje uspješnosti u sustavu visokog obrazovanja. Zagreb:TIM4PIN
3. Rončević N., Rafajac B. (2010.) Promjene u akademskoj profesiji-komparativna analiza. Filozofski fakultet u Rijeci

POPIS ČLANAKA:

1. Dolaček-Alduk Z., Sigmund V., Lončar-Vicković S. (2008.) Osiguranje kvalitete visokog obrazovanja u Europskom prostoru. Str. 39-44

POPIS INTERNET IZVORA:

1. Agencija za znanost i visoko obrazovanje.
Dostupno na: (<https://www.azvo.hr/hr/visoko-obrazovanje/vrste-studija-u-republici-hrvatskoj>). Datum posjete: 25.09.2018.
2. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.
Dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/SI-1582.pdf
Datum posjete: 25.09.2018.
3. Havelka M., (2003.)Visoko obrazovanje u Hrvatskoj i europskim zemljama. Dostupno na:https://www.pilar.hr/wpcontent/images/stories/dokumenti/studije/10/s_10_vo_045.pdf Datum posjete: 02.10.2018.

POPIS SLIKA

Slika 1. Nacionalni sustav za osiguranje kvalitete u visokom obrazovanju	3
Slika 2. Žensko i muško stanovništvo staro 15 i više godina prema obrazovanju po popisima	9
Slika 3. Stanovništvo s visokim obrazovanjem staro do 25 do 64 godine prema spolu po županijama, popis 2011	10
Slika 4. Shema sustava visokog obrazovanja u Hrvatskoj	17